



Педагогическо списание на
Великотърновския университет
„Св. св. Кирил и Методий“

ПЕДАГОГИЧЕСКИ
СПИСАНИЕ

Брой 2, 2016

ДЕТСКИТЕ РИСУНКИ КАТО ФЕНОМЕН НА ХУДОЖЕСТВЕНАТА КУЛТУРА

Мариана Гърмидолова

CHILDREN'S DRAWINGS AS PHENOMENON OF ARTISTIC CULTURE

Mariana Garmidolova

Summary: Children's drawings are regarded as phenomenon of human culture and reflect the individuality of artist. The study and analysis of children's drawings should be related to the age, lifestyle, aesthetic preferences of the author and so on.

Key words: children's drawings, culture art education

Образованието е мощен механизъм за формиране на духовния живот на човека и неговия мироглед. Факт е, че образователните институции са средоточие на социално-културни образци на определена епоха и чрез тях се усвояват световните ценности. Те дават на човека възможност да развие своите познавателни и духовни потребности. По този начин се осъществява и транслирането на културните образци на човешката дейност.

Детската рисунка също трябва да се приема като едно от явленията на художествената култура. Във всяка детска рисунка можем да отгатнем епохата, когато е създадена, а също и индивидуалността на самия художник. Изучаването и анализът на детската рисунка, разбирането на нейната историческа, естетическа, педагогическа и психологическа ценност е свързано и със знания за автора

и неговия замисъл, за неговите учители, бит, естетически предпочитания и т.н.

В тази насока изкуствоведката Н. Фомина цитира следния пример. При организирането на изложба на детски рисунки в Третяковската галерия в Москва рисунката „Две стаи“ става средоточие на вниманието на посетителите. Надписът сочи, че е създадена на 8.02.1946 г. Авторът на творбата Ирина Барабошина тогава е на 9 години. За рисунката си тя споделя, че е изобразила реални вещи от собственото обкръжение, предмети, които е фантазирала и предмети по представа от разказите на нейния баща за мирния период от времето на неговото детство. Момиченцето нарисувало едно голямо семейство, въпреки че собственото ѝ се състояло от трима члена – родителите и самата тя. В семейството често се разказвало за мирните години преди революцията: как се отбелязвали семейните празници, какви ухания се носели из къщата, къде пътешествали по море, порядките в класическата гимназия и дори посещенията в църквата, където често виждали императрицата. Родителите скицирали плана на градината и голямата къща преди революцията, за да покажат на Ирина къде какви мебели имало, какви цветя, дървета и храсти растели. И така рисунките на Ирина Барабошева се превърнали в истински исторически документи за културата на Русия. Те разкриват особеностите на световъзприемането на едно дете в следвоенния период, което мечтае за красиви тоалети и прически. И нещо любопитно – над главата на изобразените хора навсякъде имало надпис с годините им. Ирина споделя, че това било свързано със страданията от гладуването по време на войната. В детската градина тя се сблъскала за пръв път с проблема за възрастта, от която зависели порционът и в коя група да бъде разпределено детето. Затова много време след това Ирина поставяла над главите на хората тяхната възраст.

В рисунките се отбелязват и две символични изображения – разтворен чадър и отворена балконска врата, зад която се чува музиката на пиано. Оказва се, че това не е случайно. През 1943 г. Ирина трябвало да бъде евакуирана заедно със семейството си. След пътешествие с катер, те били оставени на огромно поле с непрекъснато прииждащи и заминаващи хора, които губели не само вещите, но дори и членове на семейството си. Майката на Ирина оставила

момиченцето, за да уреди по-нататъшното пътуване и я изгубила. По-късно я открила по яркия цветен чадър, купен преди войната, който Ирина разтворила, за да се предпази от дъжда. Оттогава цветният чадър се превърнал за детето в символ на защита. А балконската врата отразявала мечтата и да има пиано и да свири на него. Тя се възприемала от момичето като признак на щастието. За Ирина рисуването било начин да синхронизира вътрешния си свят. Рисунките ѝ са истинска историческа ценност.

Историческа ценност са и рисунките на децата от транзитния лагер за евреи в Терезин близо до Прага, Чехословакия, по време на Втората световна война. В мирно време числеността на населението не надвишавала 2500 човека, а в лагера пребивавали около 140 000. От 15 000 деца оживяват само около 100. Рисунките на децата от Терезин, възпитаници на Фридл Дикер Брандайс, разкриват силния копнеж по един свят на мирни и спокойни дни преди войната, останал далеч в миналото. Те ни пренасят в друга реалност, скътала спомен за безгрижие и щастие. Същевременно обаче детските творби разкриват една друга, непонятна и страшна действителност, застинала в стиховете и на Гануш Гахенбург.

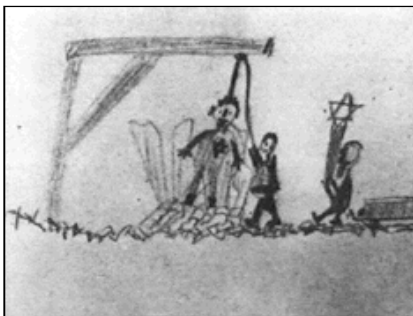
Аз бях дете

Оттогава изминаха три години

Онова дете мечтаеше за приказни светове

Аз вече не съм дете

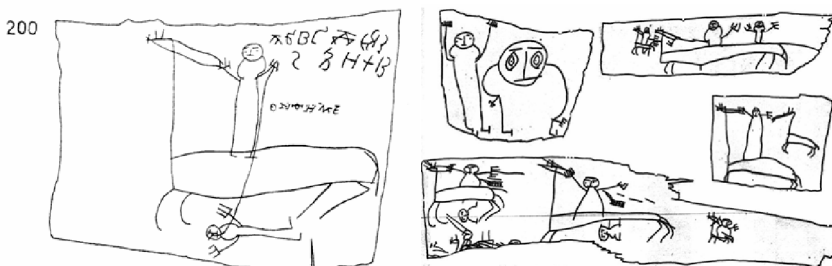
Видях смъртта в очите.





Фиг. 1. Рисунки на деца от гетото в Терезин

Детските творби повдигат за нас завесата на един свят, в който се отразява културата на времето. Свидетелства за детските рисунки са открити във Великия Новгород и датират от 1224 – 1238 г. Смята се, че принадлежат на необучени деца, които рисували, докато почи-вали след учебни занятия. Детски рисунки от Средновековието пред-ставят героизиран автопортрет на момчето Онфим (фиг. 2). На нея има надпис: „Аз като звяр“. Представява подобие на кон с конник, който пробожда с копие врага си, паднал на земята.



Фиг. 2

Културата е дълбоко свързана с изкуството и му дава облик. Следователно, за да бъдат анализирани проявите на изобразителното изкуство, те не трябва да се разглеждат извън контекста на културата на определена епоха, а свързани с нея. Изобразителното изкуство може да формира идеалите на бъдещето и да преосмисля идеалите на миналото и настоящето.

Художествената култура е вплетена в тъканта на културата. Но поради нейната специфика, тя „не се побира в пределите само на духовната култура, а притежава относителна самостоятелност. Отличителна характеристика на художествената дейност е, че тя образува нов, качествено своеобразен субстрат – художествено „одухотворена материя” или „материализирана духовност”, от който се състои тъканта на произведението на изкуството” (Бояджиева, 1997: 248).

Прието е художественото образование и възпитание в областта на всички видове изкуства да се разглежда паралелно с развитието на културата. Художественото възпитание, като област на развитието на човека чрез приобщаването му към различни видове изкуства, е свързано с всички подсистеми на културата. Граничното положение на „художественото възпитание“ между образованието и изкуството прави тази област на педагогиката принадлежаща едновременно към образованието, като целенасочен процес на обучение и възпитание, и към изкуството, чиито конкретно исторически, стилкови, традиционни национални особености до голяма степен определят съдържанието и методите на художественото възпитание. Културата е средство за съхраняване, транслиране, а когато трябва и за промяна на социалния опит. В процеса на възпитание (образование, обучение) се осъществява транслацията на културата. В него „непосредственият контакт между носителя на културата и начинаещия поставя основата на разбирането на културната ценност и е необходим момент за всяко културно взаимодействие. Тази форма на културна дейност е изначална както в историята, така и в развитието на личността. От нея като от начална клетка постепенно се развива цялата система на обучение, образование и възпитание, съставляваща социалния гръбнак на културата на обществото” (Конев, 1990: 333 – 334).

Във връзка с това художествената дейност трябва да се разглежда като културна, насочена към самоусъвършенстването на личността. Художествената дейност позволява на хората цялостно да усвояват действителността и да развиват своя духовен свят, което в значителна степен обогатява техния социален опит. В онтогенезиса един от първите начини за усвояване на света от човека е художествената дейност. Тази позиция съответства на представите за динамиката на художественото развитие на децата не само в съвремен-

ната психология и педагогика, но и в теориите в първото десетилетие на XX век. В тях творбите на детето се тълкуват като свидетелство за художествен потенциал на развиващата се личност. По този начин посредством художествената дейност детето от ранна възраст встъпва в отношения с художествената култура, чиито съдържателен характер е обект на педагогиката. В света на съвременните изследвания художественото образование и възпитание е справедливо да бъде разглеждано като част от културата в нейната цялост, защото в нея се отразяват религиозните и идеологически установки на обществото и методите на общата педагогика, а също и културната политика на обществото като цяло.

Определянето на основните параметри на художествената дейност (познание, съзидание, общуване, ориентация в ценностите), кореспондиращи с понятието „култура“, се променят в художественото творчество на децата в различните исторически периоди, тъй като се променят идеалите, ценностните ориентири, съдържанието на образованието, методите на възпитание, начините на взаимодействие на децата с външния свят и множество други фактори.

Историята на методите на преподаване по изобразително изкуство в художественото образование се разглежда от Н. Ростовцев във връзка с държавната политика в областта на културата на различни етапи от нейното развитие. Ученикът се разглежда като обект на обучение, който трябва да усвои художествения стил на времето и съответните представи за граждански и естетически идеал – знания, умения и навици, достатъчни за творчество в конкретен жанр и вид изкуство. В редица литературни източници детските рисунки илюстрират педагогическите образователни системи.

Що се отнася до художественото възпитание – приобщаването на децата към изкуството, за този процес липсват материални доказателства, тъй като колекционирането на детски рисунки извън рамките на специализираното образование започва през 1880 г. В този период изкуствоведът К. Ричи започва изучаването на детското творчество (Ричи, 1911). Той съзира в детските рисунки отражение на „високи нравствени чувства“. В края на XIX – началото на XX в. детската рисунка се приема като научен и художествен документ. Събират се колекции на детското художествено творчество, които отразяват

различни методи на обучение. Класическите трудове в областта на художественото възпитание разкриват многостранната ценност на детските рисунки за науката, образованието и изкуството като цяло.

Изследователите на художественото образование и възпитание показват, че рисунката е най-достоверен източник на информация за художественото възпитание. В продължение на век в изследванията за художественото възпитание са разкрити следните информационни параметри на детската рисунка:

- Детската рисунка е носител на информация за съдържанието и методите на художествено образование, обусловени от историческото развитие.

- Детската рисунка отразява особеностите на националното възпитание и националните традиции.

- Детската рисунка е научен факт, който съдържа информация за целите, задачите и хипотезата на дадено изследване.

От епохата на Възраждането са съхранени достоверни факти, свидетелстващи за поощряването на детското художествено творчество от най-ранна възраст. След Възраждането изкуството е оставило многочислени изображения на пеещи, музициращи, рисуващи и четящи изображения на деца. Това е епохата, когато се разширяват границите на детството и на детето е отредена нова роля в семейството, това е времето, когато педагогиката се обособява като наука. Например портрет на „Дете с рисунка“, творба на италианския художник Джовани Франческо Карото (1480 – 1546).



Фиг. 3. Дж. Карото.
Дете с рисунка

Художникът е увековечил спонтанния порив на детето с широко отворени лукави очи и наивно схематично изображение на рисунката. Вероятната възраст е 10 – 14 г. – период, когато в Италия започва обучението на изобразителната грамотност.

В определена степен Дж. Карото като че ли предшества възгледите на Ян Амос Коменски, който изхожда от

принципа „Човекът е най-висшето, съвършено и превъзходно творение“. От епохата на Възраждането до нас са се съхранили създадени по време на юношеството произведения на велики майстори, които не е възможно да бъдат квалифицирани като „детски рисунки“, например „Мадоната на стълбите“ на Микеланджело, „Автопортрет“ и „Портрет на майката“ на Дюрер, изпълнени от него на 12 – 13 г.

Художниците от XVII – XVIII в. откриват за себе си света на детството, изпълнен с психологическа и интелектуална дълбочина. Достатъчно е да си спомним портретите на инфанта Маргарита от Веласкес, на Титус от Рембранд, на децата на Рубенс, живота на семейството, разкрит в картините на малките холандци, образите на деца по време на интелектуални занимания и игри в творчеството на европейски художници от XVII – XVIII в. В творчеството на художниците от този период се отразяват проблемите, осмислени от френските просветители на XVIII в.



Фиг. 4. А. Дюрер.
Автопортрет на 12 години

Специален интерес в тази насока представлява философията за образованието на бъдещия монарх Александър II, разработена от В. Жуковски, в която определящо значение било отдавано на оформлението на средата и на ролята на изкуството. В. Жуковски искал бъдещият император да бъде възпитан като добродетелен човек. Той тълкувал понятието „човек“ като най-светлото звание, с което може да бъде възнаграден монарха. Една от задачите, която трябвало да провери ефективността на системата на възпитание била художествената работа на княз Александър Николаевич над личния герб, дълбоко свързваща възпитанието чрез средствата на всички видове изкуства. В герба си великият княз изобразил скала, мравка и котва и написал девиза „Постоянство, дейност, надежда“.

Немският педагог Бенеке дал нова интерпретация на педагогическия принцип на природосъобразното възпитание и насочил вниманието на педагозите от външните умения и навици към вътреш-

ните психически процеси. Той се обърнал към изучаването на творческото въображени, фантазия и естетическо възпитание. А. Дистервег допълнил принципа на природосъобразното възпитание с още две характеристики – културосъобразност и самодейност, тоест активност на детето в процеса на обучение и възпитание – важен принцип и от съвременна педагогическа гледна точка. В края на XVIII – началото на XIX в. няма нито едно семейство, нито едно учебно заведение, в което момичетата да не се обучават да рисуват. През 1778 г. излиза съчинението „Опит за възпитанието на благородници“, в което пише, че от 12-годишна възраст момичетата трябва да учат история, география, граматика, рисуване и хералдика, защото те трябва да знаят как да създават гербове и да ги различават. Нещо повече – детската рисунка се превръща в скъп подарък по различни поводи. Тя информира за интересите, идеалите, предпочитанията и манталитета на юношите.

Разглеждането на теорията и историята на художественото възпитание показват, че детската рисунка се явява като феномен на културата, знак, който притежава символична, художествена, комуникационна природа и е повлиян от методите и съдържанието на образованието и възпитанието, от мястото на детето в семейството и обществото. Тази информация се съдържа не само в изображението, но и в основата, на която е създадено, и в средата, в която се съхранява. Тази среда може да се промени по протежение на времето. Детската рисунка, подобно на всеки друг предмет, живее във времето. Тя има две истории: историята на непосредственото битие и историята на научното и приложение като източник на информация. При изучаването на художественото творчество на децата и подрастващите в контекста на културата, както и при изучаването на историята на художественото възпитание като цяло и двете истории имат съществено значение.

Изучаването на детските рисунки е база за изучаването на историята на художественото възпитание в контекста на културата. Всяка детска рисунка отразява световъзприемането на нейния автор с неговите индивидуални, възрастови и други особености. Едновременно с това тя отразява методите на работа на възпитатели и учители. Така че в този смисъл историята на всяка рисунка е едновременно с това и история на хората.

ЛИТЕРАТУРА

Бояджиева, 1997: Бояджиева, Н. Възгледи за структурата и функциите на културата. // Теоретични основи на възпитанието. София, 1997, с. 244 – 249. // **Boyadzhieva, 1997:** Boyadzhieva, N., Vazgledi za strukturata i funkciite na kulturata // Teoretichni osnovi na vazpitaniето. Sofiya, 1997, s. 244 – 249.

Конев, 1990: Конев, В. Към методологията на изграждане теория на културата. // Идеи в културологията. Т. 1. София, 1990, с. 323 – 336. // **Konev, 1990:** Konev, V. Kam metodologiyata na izgrazhdane teoriya na kulturata // Idei v kulturologiyata. T. 1. Sofiya, 1990, s. 323 – 336 .

Каптерев, 2004: Каптерев, П. Ф. История русской педагогики. СПб, 2004. // **Kapterev, 2004:** Kapterev, P. F. Istoriya rusскоу pedagogiki. SPb, 2004.

Ричи, 1911: Риччи, К. Дети-художники. 1911. // **Richi, 1911:** Richchi, K. Deti-khudozhniki, 1911.